

ΚΟΥΚΟΥΛΩΜΑΤΑ

Η κουκούλα δια μέσου των αιώνων

Αναθεώρηση της 15 Δεκεμβρίου 2013

κουκούλα

ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΣΤΟΧΩΡΟ

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΑΣ

www.stougiannidis.gr

© ΑΡΗΣ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΙΔΗΣ
aris@stougiannidis.gr

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν υπογλώσσιο θα αποτελέσει λήμμα στο υπό ανασύνθεση βιβλίο μου **το λεξικό των άκρων** (Επί Κεφαλής, επί ποδός, δια χειρός).

ΣΗΜΑΣΙΑ

I. Κώλυμα. Γενικώς και αορίστως
II. Ιδιαίτερα αφόρα κάλυμμα Κεφαλής, σκούφος, συρραμμένος σε ιμάτιο ή ρούχο (πχ. κάπα, μανδύα), για λόγους προστασίας, μεταμφίεσης ή απόκρυψης," III. Για εμπορεύματα : μια κωνική συσκευασία ή κάλυμμα,

A Latin Dictionary. Founded on Andrews' edition of Freund's Latin dictionary. revised, enlarged, and in great part rewritten by. Charlton T. Lewis, Ph.D. and. Charles Short, LL.D. Oxford. Clarendon Press. 1879.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

Κουκούλα από το Λατινικό *cuculla* (γενική *cucullae*); Θηλυκό ουσ. 1ης Κλίσης από τα εκκλησιαστικά λατινικά εναλλακτική μορφή του **cucullus**. *cūcullus* , i, m. (*cūculla* , ae, f., εκκλησιαστικά Λατινικά) [root kal-, από το *cella*, *clam*, καλύπτω; πβλ. *culleus*],

ΠΑΡΑΓΩΓΑ

κουκουλώνω

Ρήμα που κυριολεκτικά σημαίνει καλύπτω με κουκούλα.
Μεταφορικώς σημαίνει αποκρύπτω, εξαφανίζω τεκμήρια για κάποιο κατασκεύασμα, συνήθως όμως ενέργειες, πράξεις ή παραλείψεις προσώπων του περιβάλλοντός μου.

φασκελοκουκουλώνω

Παρασύνθετο φασκελοκουκούλω-στα, -νω, -μα από το φάσκελο + κουκουλώνω.
Σημαίνει μούντζωσε τα και κρύψε τα γιατί δεν επιδιορθώνονται.
ΦΡΑΣΕΙΣ : **Μούντωση** ή **Χέστα κι άστα**.

Φάσκελο ή σφάκελο από το φάσκελος . Βλ. φασίνα¹ και μούντζα

¹ Στο ΑΕΝΑΟΝ (Υπό έκδοση)

φάσκωλος, ὁ, δερμάτινο σακούλι, χρηματοφυλάκιο, πουγκί, Ar.Fr.319:—επισης και φάσκωλον, τό, Lys.Fr.90 S., Is.Fr.171S.: υποκοριστικόν φασκώλιον, τό, Teles p.38 H., D.Chr.7.55, Ael.NA7.29, Gal.2.559, Agath.4.22 (Phot. and EM789.5 ξεχωρίζει το φασκώλιον σάκκος, τσαντα από το φάσκωλον πουγκί).

Henry George Liddell. Robert Scott. A Greek-English Lexicon, Sir Henry Stuart Jones. Oxford. Clarendon Press. 1940. σελ. 1919

Φάσκαλος, Φάσκωλος, a wallet, sack, coffer.—Transp. from Σφάκελος, a bundle, much as Φάσγανον for Σφαγανον.— (Very rare.)⁴⁹²

Δεν θυμίζει την κουκούλα της εκτέλεσης; Όποτε τότε θα πρέπει να ερμηνεύσουμε το φασκελοκουκουλώνω ως καλύπτω με φάσκωλο, προετοιμάζω για εκτέλεση, καταδικάζω σε θάνατο, δεν κρίνω κάτι βιώσιμο.

Κουκούλι

Το κώλυμα από μετάξι που δημιουργεί ο μεταξοσκώληκας γύρω του, όπου και παραμένει μέχρι να σχηματισθεί σαν έντομο. Ο αρχαίος βόμβυξ. Από το κουκούλι παράγεται το μετάξι.

ΦΡΑΣΕΙΣ: **Καλά κουκούλια** = ανάλογη του **Ζήσε μαύρε μου**. Για σχολιασμό ενεργειών με αποτέλεσμα που θα καθυστερήσει.

ΠΑΡΑΓΩΓΑ: κουκουλάρικα = μεταξωτά ρούχα

Κουκούλιον

Ίδιο με το κουκούλι αλλά σημαίνει (Koukoulion Σλαβονικά: Kukol) παραδοσιακό κάλυμμα κεφαλής των Σλάβων υψηλόβαθμων μοναχών.

ΣΣ: Το κουκούλωμα των υψηλόβαθμων είναι παλιά συνηθεία ως φαίνεται.

Ο Άγιος Αδριανός του Οντρουσώβ (Святой Адриан Ондрусовский) καταλλήλως κουκουλωμένος.

Φαίνεται πως και η Επισκοπική μήτρα των Σλάβων ορθόδοξων κληρικών λέγεται επίσης κουκούλιον.

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΑ

Προστέθηκε στα ενδύματα σαν κάλυμμα κεφαλής από πολύ παλιά. Η σοβαρή προστασία σε συνδυασμό με την απλότητα κατασκευής την κατέστησαν ιδιαίτερα διαδεδομένη σε όλους τους λαούς.

Ντόμινο

Το Βενετσιάνικο ντόμινο, έφερε κουκούλα. Δεν το φορούσαν μόνο στο περίφημο καρναβάλι, αλλά καθ'όλο το έτος. Φυσικά το φορούσαν μόνον οι υψηλόβαθμοι

παράλληλα με μάσκα ακριβώς επειδή ήταν υψηλόβαθμοι και δεν ήθελαν να αναγνωρίζονται κατά τις μετακινήσεις τους. Ιδιαίτερα το φορούσαν οι Βενετσιάνες ερωτιάρες αρχόντισσες για να συναντήσουν τους εραστές τους χωρίς να γίνουν σούργελο. Το φύλο δεν μπορούσε να αποκαλυφθεί κάτω από το ντόμινο.

Κάτω από το ντόμινο

έβρισκες τον γκόμενο

... η την γκόμενα, που διέψευδε το όνομα ντόμινο (< dominus = Κύριος, οικοδεσπότης από το αρχ ελλ δόμος, ή [δε]δομένος)

Το ρούχο στα Ιταλικά λέγεται dominò (προφέρεται ντομινό).

Το φαινόμενο του ντόμινο

Το φαινόμενο του ντόμινο δεν έχει άμεση σχέση με το ένδυμα αλλά με το γνωστό παιχνίδι. Αφορά την εκ συμπαθείας κατάρρευση αλλά και αποκάλυψη (ξεκουκούλωμα).

Αφρικανοί

Οι άνθρωποι της ερήμου έχουν απολυτή ανάγκη για κάλυψη της κεφαλής. Χρειάζονται προστασία από τις καυτερές ακτίνες του Ήλιου και από την άμμο. Οι μπέρτες τους έχουν κουκούλες που τις φορούν όταν ταξιδεύουν στην έρημο. Πολλές φορές το σαρίκι τους παρέχει ανάλογη προστασία.

Δωσίλογοι

Οι καταδότες όλων των εποχών φορούσαν κουκούλα για να μην αναγνωρίζονται .

Στην φωτογραφία κουκούλα δωσίλογου της κατοχής. Αφαιρείται εύκολα μετά την απελευθέρωση και, για να τηρηθεί η παράδοση, ο δωσίλογος γίνεται υψηλόβαθμος, έστω και εκ των υστέρων.

Ο ορός δωσίλογος είναι πλήρως ξευτελισμένος γιατί ελάχιστοι έδωσαν λόγο.

Τρομοκράτες

Ανάλογη κουκούλα φοράνε και οι σημερινοί τρομοκράτες που τα κάνουν γης Μαδιάμ στις διαδηλώσεις. Φαίνεται δε ότι, εκτός από αποκρυπτικό χαρακτήρα, οι κουκούλες λειτουργούν και ως αστυφυλακο-απωθητικά, γιατί ποτέ δεν συλλαμβάνεται κάποιος από αυτούς .

Κουκούλα με την αδεία της αστυνομίας

Οι αστυνομικοί αποφεύγουν να είναι κουκουλοφόροι αλλά είναι κρानοφόροι κατά τέτοιο τρόπο που παρέχει την ίδια απόκρυψη ταυτότητας.

Η κουκούλα της εκτέλεσης

Ο ρόλος της είναι αντίθετος από το ρόλο των άλλων ειδών κουκούλας.

Είναι για μην δει ο κατάδικος ποιοι ακριβώς τον εκτελούν.

Οι διαστάσεις της κουκούλας που θα φορέσει ο κατάδικος, η γεωμετρία του πασσάλου στον οποίο θα δεθεί καθώς και όλες τα βήματα μέχρι τη χαριστική

βολή περιγράφονται στο ανατριχιαστικό εγχειρίδιο στρατιωτικών εκτελέσεων του Αμερικανικού Στρατού.

Στην μετεμφυλιακή Ελλάδα προτιμούσαν να δένουν τα ματιά αντί να του φοράνε κουκούλα όπως προκύπτει από τους συγκλονιστικούς στίχους:

Δεν θέλω να μου δέσετε τα μάτια
Τον ήλιο που ανατέλλει να χαρώ ,
Κι αν κάνετε τα στήθια μου κομμάτια
Εσείς πεθαίνετε και όχι εγώ.

Οι εκτελέσεις ήταν τόσο πολλές ώστε η δαπάνη για κουκούλες θα ήταν πολύ μεγάλη.

Η κουκούλα της διαπόμπευσης

Κατά την Βυζαντινή διαπόμπευση τα μάτια του διαπομπευόμενου κλεινότουσαν (εκτός αν τα είχαν ήδη βγάλει όπως συνήθιζαν). Δεν έχω στοιχεία για το εάν του έβαζαν κουκούλα. Μάλλον του έδεσαν τα μάτια με το **τυφλοπάνι**. Η σκοπιμότητα ήταν να αποτρέψουν τον κατάδικο να καταγγέλλει κάποιους από το πλήθος ως συνενόχους του ή να τους εκδικηθεί.

(βλ. Φαίδωνος Κουκουλέ - Βυζαντινών βίος και Πολιτισμός και Άρη Στουγιαννίδη Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΔΙΑΠΟΜΠΕΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΒΙΩΣΑΝ- ΑΣ2)

Ξενόγλωσσες κουκούλες

Catalan: cogulla
 English: cowl
 French: cuculle, coule
 Greek: κουκούλα
 Italian: cocolla
 Russian: кукла
 Spanish: cogulla

ΠΑΡΑΓΩΓΑ

Κουκουλώνω

Σημαίνει βάζω εγώ ή βάζω σε κάποιον άλλο κουκούλα, καλύπτω μεταφορικά λέγεται με την έννοια του συγκαλύπτω, κρύβω κάτι από τη δημοσιότητα.

Κουκουλώνομαι

Έχει την έννοια του νυμφεύομαι. Γιατί παλιά ο γαμπρός έβλεπε την νύφη μετά το γάμο.

ΦΡΑΣΕΙΣ την κουκουλώθηκε = την νυμφεύτηκε, παντρεύτηκε.

κούκος (ο)

1. πουλί που ζει σε δασώδεις ή έρημες περιοχές της Ευρώπης. Έχει φαιό χρώμα. Δεν χτίζει φωλιές αλλά αποθέτει τα αυγά του σε φωλιές άλλων πουλιών τα οποία και τα κλωσούν και τα μεγαλώνουν πβλ. Baby-sitter.

ΦΡΑΣΕΙΣ

(μτφ.)

(α) σαν τον κούκο : εντελώς μόνος, μόνος και έρημος (επειδή δεν μένει με τα παιδιά του ή ιερομόναχος με κούκο;)

(β) (σκωπτ.) τρεις κι ο κούκος: πολύ λίγα άτομα

(γ) (παροιμ.) ένας κούκος δεν φέρνει την άνοιξη

(δ) (μου κοστίζει | στοιχίζει / έρχεται) ο κούκος αηδόνι βλ. λ. αηδόνι ·την μελέτη μου Βρέ Ζών!

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ μτγν. κούκος, ηχομιμητική λ. από τη φωνή τού πουλιού.

2. (παλαιότ.) είδος μάλλινου σκούφου.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ο σκούφος από το αρχ. σκύφος

ΣΥΝΘΕΤΑ

φασκελοκουκούλιστα (προστ)

Φάσκωλος = φάκελος ή σφάκελος ή φάσκελο

Περισσότερα για το φάσκελο στο βιβλίο μου Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΔΙΑΠΟΜΠΕΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΒΙΩΣΑΝ

ΣΥΝΩΝΥΜΑ

- Καλύπτρα
- Κούκος > Κουκούπετρος > Ο Μοναχός Πέτρος ο Ερημίτης υποκινητής της πρώτης Σταυροφορίας
- Σκούφος < αρχ. σκύφος . Από εδώ η Κοκκινোসκουφίτσα , και ο Φιλικός Νικόλαος Σκουφάς.

Σημ: το επώνυμο Αλογοσκουφης είναι μάλλον σύνθετο από το άλογος (παράλογος, ανοητος)+κούφος (κενός, κούφιος). Σκούφοι για ίππους δεν υπήρχαν.

ΕΠΩΝΥΜΑ

Κουκουλές < Κουκουλέας < Ο φέρων κουκούλα (πιθανόν μοναχός, με δυνατότητες αναπαραγωγής και επομένως σύνθεσης επωνύμων).

Φαίδων Κουκουλές, Καθηγητής Πανεπιστήμιου, Βυζαντινολόγος και συγγραφέας .